

TATCI, Mustafa (2014). “Limni’de Sürgün Bir Velî: Niyâzî-i Mısrî”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması. 26-28 Mayıs 2014*. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.201-229 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

Mustafa TATCI*

LİMNİ’DE SÜRGÜN BİR VELÎ: NİYÂZÎ-İ MISRÎ

Kılavuzu Aşk Olanlar Mâzurdur

1 7 Mart 1694 senesinde Hicri takvime göre 78 yaşında sürgüne gönderiliği Limni’de vefat eden Hz. Pîr bütün zamanların en cesur, en derinlikli ve en çileli mutasavvıflarından biridir. Onun yakın zamanlara kadar Limni’de geçen hayatıyla ilgili bilgilerimiz çok sınırlı ve karanlık idi. Yeni bulunan ve değerlendirilen belge ve bilgilerle 2011, 2012 ve 2013 senelerinde yerinde yaptığımız incelemelerle Hz. Pîr’in Limni’deki hayatı ve yaşadığı mekânla ilgili daha sağlıklı bilgilere ulaşılmış durumdayız.

Önce şunu belirtelim ki, Hz. Pîr hiçbir sapkın fikrin peşinde koşturana ve bazılarının zannettiği gibi psikolojik sorunları olan çizgi dışı düşüncelerin sahibi bir zat değildir. İşin içinde olanların yakînen bildiği gibi tasavvuf yolcularının halleriyle hâllenmeden Hz. Pîri anlamak mümkün değildir. Bu gibi zatların halini anlayabilmek için Ebu Saîd el-Hudrî’nin Hz. Peygamber’den naklettiği “Allah’ı öyle çok zikredin ki, görenler sizi deli sansınlar.” Yine İbn Abbâs’ın peygamberimizden naklettiği “Münafıklar sizi ithâm edinceye kadar Allah’ı zikredin” hadîslerini iyi tahkik etmek icap eder. Zikir ehlini bazı hal ve hareketlerinden dolayı kötüleyen kimseler geçmişten beri uyarılı gelmişlerdir. Hz. Yûnus “Deli oldum adım Yunus/Aşk oldu bana kılavuz” der. Kılavuzu aşk olanlar mâzurdur. Onların halleri kafayla değil kalb ile anlaşılabilir.

Hakikat Bilgisini Damıtan Bir Terkip

İmdi, Mısrî Niyâzî Hazretleri, İbn Arabî, Hazret-i Mevlânâ ve Yûnus Emre düşüncesinin XVII. asırdaki takipçilerindedir. O, bu üç

---

* Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi.

büyük zatın düşüncelerinin harmanlandığı mükemmel bir terkiptir. Mısırî, şiirlerinde aşka ve irfana ait hakikatleri damıtıp süzerek devrinin en güzel Türkçesiyle insanımıza takdim etmiştir. Aynı zamanda edebiyat tarihimizde kendisini takip eden mutasavvıf şair ve ediplerle, adına “Niyâzî-i Mısırî Okulu” diyebileceğimiz büyük bir edebî okulun bânisi olan Hazret-i Mısırî, fikirleriyle bütün çağlara hitap eden ve insanlığın varmak istediği hakikatin şahikalarında dolaşan bir gönül adamıdır. Onun, vücûd birliğini, ilâhî aşkı, yaratılışı, eşyanın ve en mütekâmil varlık olan insanın hakikatini, kısacası İslâmın derinliğini ve inceliğini ortaya koyan irfânî düşüncelerini anlamaya çalışmak ve insanlığın anlaması için gayret etmek, bu alanda sorumluluğu bulunan herkesin görevidir.

Ömrünü Sürgünde Geçiren Bir Velî

Niyâzî-i Mısırî, ne yazık ki sürgünde yaşamış bir velîdir. Dönemin siyâsî ve bazı sığ düşünceli yetkilileri sürgüne gönderdiği bu büyük gönül ve aşk adamının kıymetini bilememiştir. Hz. Pîr, bazı ledünnî düşüncelerini açığa çıkardığı ve siyâsîleri eleştirdiği için bir defa Rodos'a ve iki defa da Limni'ye olmak üzere üç kez sürgüne gönderilmiş, hayatının on altı senesini kalebend olarak zindânlarda veya gözaltında yaşayarak geçirmiştir. Bu sürgünlerin bazı sebepleri olmakla birlikte mantıklı bir izâhı yoktur.

Hazret-i Mısırî'nin sürgüne gönderilmesine sebep olan hâdiselerden biri semâ (devrân) ve cehrî zikir aleyhinde fetvâ veren şeyhülislâma karşı çıkması, ikincisi de Ehl-i Beyt'e, özellikle de Hasaneyn'e olan muhabbeti sonucunda onlara risâlet atfetmesidir. Üçüncü bir sebep de şudur: II. Ahmed ve Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın hükûmette olduğu 1693 senesinde Avusturya üzerine sefere karar verilmiş ve pâdişâh Mısırî'yi de gazâyâ davet etmiştir. O da, “*Fî sebîlillâh gazâ ve cihâda memûr olduk.*” diye gazâyâ niyetlenerek davete icâbet etmiş, Edirne'ye gelip Selimiye'de va'z etmiştir. Mısırî'nin va'z esnâsındaki hükûmetin uygulamalarındaki bazı adâletsizlikleri tenkit etmesinden rahatsız olan siyâsîler, Mısırî hurûca kalkışacak endişesiyle sunî bir yaygara koparıp, ihtiyar halinde onu ayağına bukağı vurdurarak, âdî bir suçlu gibi Limni'ye sürdürmüşlerdir. Bütün bu hâdiselerden ve kendisine revâ görülen eziyetlerden sonra Mısırî gadaba gelip, Gelibolu'da: "Devletin inkırâzı için dördüncü kat semâyâ bir kazık çaktım; onu benden başkası çıkaramaz!" diyerek anavatanından uzaklaştırılmıştır.

Tarihçi Silahdâr'ın ve diğer menakıpnâme yazarlarının tespitlerine göre Hazret-i Mısrî'ye eziyet edenlerin hiçbiri de mansıplarında kalmamış, rezil-rüsva olmuşlar, arkalarında kötü birer isim bırakarak kaybolup gitmişlerdir.

Uşak'tan Bursa'ya

Bilindiği üzere Hz. Pîr 1656 senesinde hilafet aldıktan sonra Elmalı'dan Uşak'a gönderilmiş, buradan önce Çal'a, daha sonra da Kütahya ve Bursa'ya geçmiştir. Kütahya'da -1660 senesinde-bulduğu sıralarda başlayan Kadızâdelilerin verdiği rahatsızlıklar Bursa'ya gelince de devam etmiştir. 1661 senesi başlarında Bursa'ya hicret eden Mısrî Ulu Câmî civârındaki Sabbâğ (boyacı) Ali Dede'nin evine yerleşmiş ve günlerini ihvânına sohbetle, zikir ve erbaînle geçirmeye başlamıştır. Zaman zaman Ulu Câmî'de halka va'z eden Hz. Pîr, kimseden bir şey talep etmemiş geçimini temin etmek için de mum yapıp sattırmıştır. Bu sıralarda sohbet halkası genişlemiş ve Hak âşıkları ve tâlipleri çoğalmaya başlamıştır. Bunu gören ihvânın arzusuyla Bursa'da ilk Mısrî dergâhı inşa edilmiş (M. 1669) ve irşad faaliyetleri burada devam etmiştir. Hazret-i Pîr, Ulu Câmî ve dergâhta bu tarz ile sohbet ve zikirle meşgûl iken devrân zikri ve mûsikî helâl midir, harâm mıdır meseleleri yeniden gündeme getirilir. Şeyhülislâm Ali Cemâlî Hazretlerinin (ö. 1526) bir zamanlar devrân hakkında verdikleri müsbet fetvalar yetmez, Çivizâdeliler'in devrân zikrinin harâm olduğuna dair verdikleri hüküm galip gelir. Pâdişâh IV. Mehmed'in hocalığına kadar yükselen Vâiz Vâni Mehmed Efendi'nin de meşîhata baskıları sonucu 1663 senesinde Şeyhülislâm Minkarîzâde (ö. 1677) zamanında bütün tekkelere kesin emirler verilip devrân tekrar yasaklanır. Bu yasak 1693 senesine kadar devam eder. Yalnız Edirne'de Kâdirî şeyhi, Bursa'da Eşrefzâde, İsmail Hakkı ve Mısrî Hazretleri gibi zâtlar merd bir tavırla devrân zikrini usulüyle icrâ etmeye devam etmişlerdir. Bu sırada mutaassıpların hükmü galip gelmiş Halvetîlerin devrânı yasaklandığı için Hazret-i Pîr'in başına gelmedik kalmamıştır. Fakat o her türlü sıkıntıya göğüs gerdiği gibi dervîşlerin aşk ve şevklerini gördükçe onları teşvîk ederlermiş. Hazret-i Pîr bu acı günleri şöyle anlatır:

“1661 senesinin başlarında bazı zarûretlerden dolayı Uşak'tan Bursa'ya hicret ettik. Çünkü münkirler tekyeleri yıkıp yerine medrese yapacaklardı. Onlarla konuştuğumda demiştim ki:

'Siz hakkın nerede olduğunu biliyorsunuz. Fakat inadınızdan dönmüyorsunuz. Elbette bir gün olur Hakk'a dönersiniz.' 1674'te sulhumuz vâki oldu. 1663'te münkirler Minkârîzâde'den devrânın yasak olduğuna dair fetvâ getirip galebe ettiler. Nerede tevhid ve zikir ehli gördülürse hakâret ettiler, kışkırttılar. 1669 senesi, büyük bir fitne ateşinin içine düştüm. 1669 senesinde dergâhı inşâ ettik. O esnâda öyle hücumu uğradım ki, oturduğum evden başka bir mahalledeki eve çıkmaya mecbûr kaldım. 1673'te pek fazla korku çekerek Edirne'ye gittim. Orada korkudan selâmet buldum. Devlet adamlarıyla görüştim. Her birisini ayrı ayrı ilzâm ettim. Ne çâre ki, hakkı icrâda acz gösterdiler. O sene düşmanlarımız iyice azıttı. En'âm okumaya başladılar. Fakîr de bazen Esmâüllâh, bazen de En'âm okuyarak karşıladım. Düşmanların şerrinden gece gündüz on beş kişiyi bekletirdik. Birkaç ay nasihata çıkamadığımız gibi evimizden de dışarıya çıkamadık. 1673 Ekim'inin başından sonuna kadar düşmanların şerlerini def etmek için ihvânımızla teveccüh ettik."

Rodos'a Sürgün

Hazret-i Pîr, Rusya seferine katılması için IV. Mehmed tarafından Edirne'ye davet edilir. Üç yüz kadar müridiyle bu sefere icabet eden Mısrî, 1674 senesinin Eylül ayında Edirne'de Ulu Câmi'de va'z kürsüsüne çıkıp dînî ve şer'î hükümlerin yanında siyâsete de girip hükûmetin bazı icrâatını tenkit etmiş, yine istikbâlde vukûa gelebilecek bazı hâllerden bahsederek devlet ricâlinin dikkatini çekmişti. Bunun üzerine Köprülüzâde'nin emriyle 14 Eylül 1674'te²⁹ Rodos Kalesi'ne sürülüp orada bulunan bir kuyuya hapsedilmişse de görevli olarak gönderilen memurların korkması üzerine kuyudan derhâl çıkarılmış ve kendisine bir oda verilmiştir.

Rodos sürgününde yolda yanına görevli olarak verilen Sadriâlî Çavuşu Kütahyalı Azbî Mustafa Çavuş (ö. 1747) Hazret-i Pîr'in olağanüstü hâllerini görüp görevinden istifa eder ve dervîşi olur.

Hazret-i Pîr Rodos'ta dokuz ay kadar kalebind olarak zindanda tutulmuştur. Bu sırada günlerini yoğun bir riyâzat ve ibâdetle geçirmiş, lutf-ı ilâhî zuhûra gelip serbest bırakılarak Bursa'ya (1675'te) geri dönmüştür.

---

²⁹ Bu tarih bazı kaynaklarda 1083 (M. 1673) olarak geçmektedir. Biz, Mısrî'nin kendi verdiği tarihi esas aldık.

İstanbul ve Edirne'ye Seyâhat

Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa ve Şeyhülislâm Yahya Efendi, esâsen Hazret-i Pîr'i sevenlerdendir. Mısırî Bursa'da âşıklerle sohbetlerine devam ederken Köprülüzâde tarafından Edirne'ye davet edilir. O da davete icâbet eder. Önce İstanbul'a oradan da Edirne'ye gidilecektir.

Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahya Efendi (ö. 1677) o günlerde devâsız bir derde düşer, Hazret-i Pîr'in İstanbul'a geldiğini duyunca:

“Lütfen Mısırî Efendi buyursunlar, hem görüşürüz ve hem de bir nefes etsinler de şu hastalığım şifâ bulsun.” diye haber gönderir.

Hazret-i Pîr:

“Gerçi Yahyâ Efendi dervîş muhibbidir, lâkin devrânın yasaklanmasına mecbûren fetvâ verdiler.” deyip gitmek istemezlerse de, o kadar ricâ ve niyâza dayanamayıp gidip görüşürler.

Minkârîzâde:

“Benim, devrâna itirâzım yoktur. Fakat zamanın gereği böyle oldu. Yoksa meşâyih-i kirâma hürmetim bâkîdir.” gibi sözlerle mazeret beyân edip Hazret-i Pîr'e iltifât ederler. Onlar da Yahyâ Efendi'nin şifâsı için nefes buyururlar. Yahya Efendi Allah'ın izniyle şifâ bulur.

Hazret-i Pîr Ayasofya'da Kürsüye Çıkıyor

İstanbul'da bulunduğu sırada Hazret-i Pîr'e bir cuma günü Ayasofya Câmii'nde nasihat etmesi için bazı muhipleri ricâ ederler. O gün de Pâdişâh IV. Mehmed namâzını Ayasofya'da kılar. Hazret-i Pîr emr-i ma'rûf nehy-i münker konusunda kimseden çekinmezler. Kürsüden doğrusu neyse olduğu gibi söylerler. İlâhî hudûdu tecâvüz edenlerin âkıbeti hakkında Cenâb-ı Hakk'ın âyetlerini beyân ederler. Tabîatıyla tenkit, ricâl-i devletin hiç hoşuna gitmez.

Burada yine şunu hatırlatmakta fayda vardır:

Unutmamak gerekir ki, Hazret-i Mısırî bir muvahhiddir. Fakat onun tevhîd ehli oluşu, adâletsizliklere boyun eğmesi anlamına da gelmez. Dışı şerîatle, içi hakîkatle dopdolu olan Hazret-i Pîr'in kalemi de, va'zı da kılıç gibidir. Bu heybet ve azamet ona Esmâ-i İlâhiyye'deki hünerinden gelmektedir. Nitekim bir va'zıda galeyâna gelerek: “Bize Şeyh'imizden ‘Korkma, söyle!’ buyruldu, biz kimseden korkmaz, Hakk'ı nerede olursa olsun, söyleriz.” demiştir. Hazret-i Pîr vahdet sırlarını çekinmeden açtığı için halk va'z meclislerine aşırı rağbet eder, bulunduğu câmiiyi doldururdu.

İşte, O cuma günü de “Hazret-i Mısrî Ayasofya'da va‘za çıkacakmış” diye ilân olunmuş. Asrın bütün bilginleri ve Şeyhleri câmide toplanmış. Muhipleri kendisinden istifâde edelim diye beklerken düşmanları da, zikir ve devrân hakkında neler söyleyecek bakalım, bir sürç-i lisân etse de şunun hakkından gelseler.” şeklinde konuşurlar. O gün Ayasofya Câmii dolup taşar. Namâzdan sonra kürsüye çıkan Hazret-i Pîr, hamdele ve salveleden sonra cehrî zikrin ve devrânın Kur‘ân ve Sünnet’e uygun olduğunu Kur‘ân, Hadîs, İcmâ ve Kıyâs ile uzun uzun anlatır. Öyle ki mecliste bulunan Sultân Avcı Mehmed başını mahfilin kafesine vurarak:

“Ben meşâyıha izin verdim, âyînlerini icrâ etsinler.” şeklinde ferman verir. Bunun üzerine orada hazır bulunan meşâyıh ve dervîşân hemen zikre ve devrâna soyunup icrâ ederler ve hatta duaya pâdişâh da katılır.

Kadir gecelerinde Ayasofya'daki sûfî zikri ve âyinleri Hazret-i Mısrî'nin yönettiği bu devrândan hâtıra olup uzun zaman devam etmiştir. Tarîkat-i aliyye ehlinin Hazret-i Pîr'e olan muhabbetlerinin bir sebebi de Ayasofya'daki tekkelerin ve devrânın serbest bırakılmasını sağlayan bu va‘zıdır.

Bursa'ya Dönüş

Hazret-i Pîr tekrar Bursa'ya döner. Günlerini yine halvette zikrullah ile geçirir, dervîşânın eğitimiyle uğraşır. Bir müddet sonra da Limni'ye sürgün edilir.

Bu sürgünün zâhirî sebepleri mâlûmdur: Ulu Câmii'de va‘z sırasında cezbeyle hakîkate ait bazı sözler söylemesi, asrın umerâ ve ulemâsına dokunacak şekilde konuşması, bir risâlesinde Hasaneyn'e risâlet atfetmesi, dervîşlerinin çoğalması gibi şeylerdir bunlar.

Erenler kâidesi bellidir: “Şerîati tut, hakîkati yut!” Fakat Mısrî Hazretleri öyle büyük bir fedâîdir ki, hakîkati her ne pahasına olursa olsun, açmıştır. Va‘zlarında İbn Arabî'nin örterek açtığı sırlardan bahsetmiş, bundan ötürü kendisine isabet eden celâl tecellîlerine de göğüs germek zorunda kalmıştır. Tasavvuf ehline mâlûm olduğu üzere bazı ehlullah, insanlığa gelecek kazâ ve belâyı kendi nefislerine yüklenip o zorlukları rahmete dönüştürürler.

Hazret-i Mısrî de insanlığın hakîkatle temâsında önemli bir merhale olmuş, bunun karşılığında da sürgün edilmiştir. Tıpkı Hallâc gibi, Nesîmî gibi, İbn Arabî gibi başına gelenlerin sebebi, hakîkati nassa açmada ısrar etmesidir. Esâsen bu da bir cümbüş-i ilâhîdir: Her şey kendinden kendine olup bitmektedir.

Limni'ye Sürgün

Neticede Bursa Hâkimi Ak Mahmûd, Hazret-i Mısrî'nin - sözde- bütün suçlarını dikkate alarak onu Limni Adası'nda kalebend olarak ikâmete mecbûr etmiştir (Safer 1088/Mayıs 1677). Hazret-i Pîr ise: “Bu bizim hakkımızda Hak'tan bir lutuftur.” diyerek on beş sene kadar adada kalır. Onun buradaki hayatında çile ve zevk bir arada tecellî etmiştir. Adada hükümet ricâlinin kendisine yaptığı eziyetler ne kadar üzüntü verici ise, halkın kendilerine intisâp ederek memnûniyetlerini ifade etmeleri de o kadar sevindirici olmuştur. Gerçekten de Hazret-i Pîr, Ada halkı için Hakk'ın ihsanı olmuştur. Kendisi bu hususu “İrfân Sofraları”nın otuz dördüncü sofrasında şöyle anlatır:

“Cennet mekârihle (mekr-i ilâhî) süslenmiştir. Bunda şu hakîkate işâret edilmektedir. Bir kâmilin adı uzaktan işitilir. Ve onunla buluşmaya iştiyâk duyulur. Fakat gelip gördükleri zaman onun etrafını düşmanla çevrili görürler. Öyle ki her düşmanın elinde ötekininkine benzemeyen bir mızrak vardır. O mızrakları bu kâmile âşık olanlara atarlar. İftiralar ederler. Onu ondan çevirmeye çalışırlar. Bu, Âdem (a.s.)'den günümüze kadar böyle gelmiştir. Hakîkatte, kâmilin etrafında bulunan bu düşmanlar, istidatlı olmayan kimseleri kemâl sahiplerinin yanına sokmamak için vazifeli bekçilerdir. İşte kemâl sahibi olan zât, böylece mekarihle yani mekr-i ilâhî ile çevrilmiş bulunur. Onun yanına ancak kuvvetliler girebilir. Nitekim o kâmil de, maârif cennetine ve kendisine muvafık ihvânla toplanma zevkine düşmanların verdikleri ıstıraplara, hasetçilerin sebep oldukları üzüntülere sabretmek suretiyle erebilmiştir.

Ehlullahtan biri Belgrat'tan bizi ziyarete gelmişti. Önce fakîrin hasetçilerinin çokluğunu görerek bana acıdı. Fakat cuma gecesini toplanan ihvânı görüp, onların vecd ile zikretmelerini görünce çok ağladı ve şöyle dedi: ‘Bırak onları istedikleri kadar hainleşsinler, düşmanlık etsinler. Onların ezâlarına sabret. Çünkü bu nûr, onların üflemleri ile sönmez, artar.’

Sonra Allahu Teâla'nın şu âyetlerini okudu: ‘Allah'ın nûrunu ağızları ile söndürmek istiyorlar. Hâlbuki Allah kâfirler istemese de nûrunu muhakkak tamamlayacaktır.’ (Saff/8). Ve ilâve etti: ‘Bu cennetin, hasetçilerden ve düşmanlardan hâli kalmayıp onlarla sarılması icap eder. Bu insanlar bunun etrafındaki mekarihi yarıp buraya girmeye kudretleri olmadığından dolayı, hasetleri ve düşmanlıkları artmaktadır. Fakat onların hasetleri ne kadar artsa, bu nûr da o kadar artar. Onların senin hakkındaki davranışlarına üzülme.’

Hâsılı, kâmil, kemâl cennetine cehd ü gayret ve sabr-ı cemil ile vâsıl olabilir. Onun hasetçilerinin kötülükleri ile çevrili bulunan sohbet-i cennetine de ancak kâmilin zâtında veya meclisinde bulunan mekarîh ayıplarına gözlerini kapatan, o hasetçilerin sözlerine kulak asmayan kimselerden başkaları giremez.

Fakîr der ki, Mısır'a gidip Şeyhuniyye'de mürşidime biat ettiğim zaman, oranın fukarâsı sayılamayacak kadar çoktu. Bunlardan bazıları, mürşidime kendi mürşidleri zamanından kalmış idi. Mürşidin selefinden kendisine intikâl eden müritlerden biri, bana gizlice yaklaştı ve dedi ki: 'Ben seni irâdende sâdık samimi arkadaş biliyorum; ama bu mürşid senin bildiğin gibi yetişmiş bir mürşid değildir. Ben sana nasihat ediyorum. Senin aradığın onda yoktur. Beni dinlersen onu bırak ve kendine başka bir mürşid ara. Belki murâdına erersin.' Ve mürşidin birçok ayıplarını saydı. Ona dedim ki: 'Şimdi onun kâmil olduğuna yakînen inandım.' Gerçekten üç yıl hizmetine devam ettim ve ona hizmet sâyesinde murâdımın özetine nâil oldum."

Sevdim Seni Hep Varım Yağmâdır Alan Alsın

Hazret-i Pîr'in nutk-ı şerîflerinin her biri bir sebeple kaleme alınmıştır. Bu meyanda Limni'ye ilk sürgüne gönderildiğinde Vânîzâde'nin tekke ve tasavvuf düşmanı adamlarının Bursa'da Ulu Câmî'deki kitâplarını yağmâladıklarını duyduğunda, zaten terk üzere yaşayan Mısırî, şu nutkunu kaleme almıştır:

Sevdim seni hep varım yağmâdır alan alsın
Gördüm seni efkârım yağmâdır alan alsın

Aldın çü beni benden geçdim bu cân u tenden
Aklım dahi her varım yağmâdır alan alsın

Ben varlığımı atdım dost varlığına yetdim
Her assılı bâzârım yağmâdır alan alsın

Geçdim ben ad u sandan çıkdım ben o dükkândan
Hep ırz ile vakârım yağmâdır alan alsın

Geldi dile dildârım buldum gül-i gülzârım
Şimden geri hep varım yağmâdır alan alsın

Sen gâib ü hâzırsın her hâlîme nâzırsın
Ahvâl ile etvârım yağmâdır alan alsın

Çün buldu gönül yârim terk eyledim ağyârım
Îmân ile zünnârım yağmâdır alan alsın

Mısrî'ye vücûb imkân bir oldu kamu ayân
Tâat ile ezkârım yağmâdır alan alsın

Sürgün Bitiyor

Ve Limni'deki sürgün on beş sene sonra biter.

*

Köprülüzâde Mustafa Paşa'nın sadâreti sırasında (H. 1103/M. 1692 senesinde) itlâkına irâde gelir. Hazret-i Pîr, Ramazân-ı Şerîf'in sonlarına doğru Bursa'ya geri döner. Burada bir sene oturur. Meşâyıhtan bazıları ziyâretine gelirmiş. Bir seferinde içlerinden biri Hazret-i Pîr'e:

“Efendim niçin başka bir mahâlde ikâmet etmek istemediniz?” diye sorduğunda, Mısrî O zâta: “Evlâdım, eğer Limni Adası'ndan daha münkir ve böyle habîs (kötü tabiatlı) insanlar başka bir diyârda olsaydı, hakîr o diyâra giderdim.” diye cevap vermiştir.

Kanda Bulur Hakkı(!) İnkâr Eyleyen Bu Mısrî'yi

Hazret-i Pîr'in her ne kadar Ahmed Gazzî gibi âlim ve ârif pek çok müntesibi varsa da bir o kadar da münkiri vardır. Hatta bunların içinde vahdet-i vücûd mes'elelerini yaşayıp anlayamayan ve fakat meşâyıh geçinen kişiler de bulunmaktadır. Sivâsî Halvetîlerinden “Hediyetü'l-İhvân”ın yazarı Şeyh Mehmed Nazmî, Üsküdarlı Celvetî Şeyhi Selâmî ve Bursalı İsmail Hakkı bunlardan sadece bir kaçıdır. İsmail Hakkı nihâyette makâm tekâmül edip Mısrî'yi anlamışsa da iş işten çoktan geçmiştir. Ne yazık ki, Hazret-i Pîr'in üçüncü defa sürgün edilmesine sebep olanlardan birisi de odur. Tabîî mesele İsmail Hakkı'nın (ö. 1725/Bursa) Hazret-i Hasaneyn'in risâletini -başka bir ifadeyle risâletin hakîkatini- anlamamasından kaynaklanmıştır. Hazret-i Pîr bir nutkunda Hakkı kelimesini tevriyeli kullanır:

Kanda bulur Hakkı inkâr eyleyen bu Mısrî'yi
Zâhir olmuşken yüzünde nûr-ı zât-ı Kibriyâ

Hasaneyn Risâlesinden Bir Kaç Anekdöt

Hız. Mısırî Risalet-i Hasaneyn ile ilgili görüşlerini daha önceki va'zlarında da dile getirmekle birlikte bu konudaki müstakil risalesini Limni'ye ikinci kere sürüldüğünün 28.ci günü yazmaya başlamıştır. Bizatihi kendisinin belirttiğine göre bu eser, ne sultandan dünyevîlik ne ulemâdan aferin almak, ne Vânîzâde (Ahmed Efendi. ö. 1703) ve etrafındaki adamların maskaralıklarından kurtulmak için yazılmıştır! Buradaki yazılanlar ilâhî bir emanettir, Hakk'ın kendisine verdiği bu emâneti sahiplerine ulaştırmak için kaleme alınmıştır, vesselâm.

Mısırî Efendi bu risâledeki fikirlerinden ötürü önceleri Vâni Efendi'den; bilahire oğullarından çok zarar görmüştür. *Mevâidü'l-İrfân*'ın 63. sofrada şöyle diyor: "Hasetçilerin en büyüğü Vâni'dir. Çünkü o sihir ile Sultân'a yaklaştı. Sultan yönetim işlerinin ipini onun eline verdi. Sultan onun emriyle Mısırî'yi bir sene Rodos'ta on altı sene de Limni'de Mısırî'yi hapsettirdi."

Hasaneyn risâlesinin bir özeti *Mevâidü'l-İrfân*'ın 68. mâidesinde de kayıtlıdır ki, bu bölüm de muhtemelen Hız. Pîr'in ömrünün sonlarında Limni'de kaleme alınmıştır. Mısırî'nin sürülmesine sebep olan risâleden aldığımız birkaç cümle ile Mısırî'nin Limni safahatını anlamaya çalışalım:

*

Bir yerde Vezir (Çalık) Ali Paşa'ya seslenen Mısırî kendisine gelen bu ilahi bilgiyi herkes gibi onun da inanmasını istiyor ve şöyle diyor:

"Ali Paşa! Mısırî'nin muhâtabı bugün sensin, başkası değildir. Bütün nebîlerin torunları nebî olurken, hattâ Hazret-i Yûsuf'un kardeşleri Hız. Yûsuf'u kuyuya attıkları halde ve Hazret-i Yâkub'a onca isyânı etmişler iken onlar için "peygamberdir" demeyen kâfir olur. Ya bizim Peygamberimiz rasûllerin en üstünü ve hâtemü'l-enbiyâ iken? özellikle de nübüvvetleri hakkında bu kadar âyet, târihleriyle şehâdet ederken onlar için "Peygamberdir" diyen kimseyi on altı sene Limni adasında uzun süre hapseden Vezir Ali Paşa'nın dîni ne dindir?"³⁰

*

³⁰ Mısırî, Padişah II. Ahmed zamanında vezîr-i âzam olan Merzifonlu Çalık Ali Paşa'nın emriyle tekrar Bursa'ya döndüyse de bu sefer de Bursa kadısı tarafından eziyet edilmeye başlanmıştır. Bu tarihlerde (1693) görev süresi dolan kadı, Bursa'da kalabilmek için imza toplamaktadır. İmza kağıdını Mısırî'ye de gönderir. Niyâzî kağıdın altına "Gemisi dolmadıkça kaptan iskeleden demir almak istemez" diye yazıp gönderiyor. Çok hiddetlenen kadı, halkın ağzından Niyâzî'yi şikâyet ettirir.

“Peygamberimiz, “Benden sonra nebî yoktur.” Buyurdu diye sorulsa: “Benden sonra şerîat sahibi peygamber gelmez,” demektir.” Hasan ve Hüseyin, şerîat getirmediler, dedelerinin şerîati üzerinedirler. Bunlar dedelerinin birer parçasıdır, ondan ayrı değildir.”

“İmam Hasan ve İmam Hüseyin hazretlerinin nübüvvetlerini ve risâletlerini inkâr edenin misâli buna benzer ki, bir hurmanın her budağı hurma iken, içinde iki budağı bu hurma değildir demeye benzer olsa cehldir.”

*

“Mısırî'nin İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin hazretlerinin risâletlerini haber vereceğini Köprülüzâde bildiği için, Mısırî'yi hapsedi ve Onu Limni adasından çıkarmayın! diye vasiyette bulundu. Hâlâ Mısırî'nin hapsediği bu haberdendir, lâkin onların dinleri nice dindir, mâlûm değildir.”

*

Hâsılı, risalede Hz. Hasan ve Hüseyin'in, tıpkı Hz. Yâkub'un oğulları ve torunları gibi nübüvveti nâil oldukları, onların şerîat kurucusu bir nebî değil “nübüvvet-i tarifîye” sahibi birer resûl oldukları beyan edilmektedir.

Son Sürgün

Hazret-i Pîr 1692 senesinin Ramazan ayında Bursa'ya döner ve yine dergâhta Hak âşıklarının irşâdıyla meşgûl olmaya başlar. Bu sırada bazı ulemâ ve devletliler arasında Mısırî'nin konuşmalarıyla ilgili dedikodular kaldığı yerden devam eder:

“Mısırî Efendi başına yine birçok kişi topladı, hurûca kalkışacak.” gibi laflar ortalıkta dolaşır olmuştur. Ordunun Nemçe (Avusturya) muhârebesi için hazırlıklara giriştiği bir dönemdir. Sultân II. Ahmed tahttadır. Hazret-i Pîr bugünlerde, yani 1693 senesinin Haziran ayında, İstanbul'a davet olunur. O da dervîşlerine:

“Fisebîli'llâh mücâhedeye ve küffârla muhârebeye gitmek isteyen benimle gelsin.” diye ilân ederler. Birçok kişi Bademlibahçe'de silahlarıyla birlikte toplanır. Bu da yeni bir dedikoduya sebep olur. Durumu İstanbul'a bildirirler. Ricâl-i devlet:

“Eğer Mısırî Efendi buraya gelirse yine ‘on dokuzlar’ diye tutturur, pâdişâhı bizden soğutur. İyisi, bunun buraya gelmemesi hakkımızda hayırlıdır,” diye pâdişâha arzederler. Şöyle bir hatt-ı hümayûn yazdırılır:

*“Mısrî Efendi’ye,
Selâmımdan sonra. Sefere kasd ve azîmetiniz mesmû’-ı
hümâyûnum oldu. Sefere teveccühünüzden ise halvetinizde duâya
meşgûl olmanız ensebdir. Mahallinizden harekete rızâ-yı
hümâyûnum yoktur. Huzûr-ı hâtır ile zâviyenizde mukîm ve asâkir-i
İslâm’a ve guzât-ı mücâhidînin teveccüh-i tâm ile muzaffer
olmaları duâsında olmanız me’mûldür, vesselâm.”*

Bu irâdeyi Beşir Ağa adlı bir zât getirir, Bademlibahçe'de kendilerine verir. Hazret-i Pîr de:

“Sem’an ve tâ’aten,” (işittik ve itâat ettik,) diyerek Bursa'ya dönerler. Bir hafta sonra tekrar İstanbul ve Edirne'ye gelmeleri ve gönüllü askerlerle yardımlaşmaları bildirilmiş ve buna dair de şöyle bir irâde gönderilmiştir:

*“Fazîletli şeyh-i mu’tekidim Efendi Hazretlerine,
Derûnî selâmlarımdan sonra. Bundan mukaddem gazâya
azîmetiniz mesmû’-ı hümâyûnum oldukça, sefer meşakkatine pîrlik
âleminde câiz ki tahammülleri olmaya diye, olduğunuz mahalde
oturup asker-i İslâm'a duâda olasin diye yazılmış idi. Çün ki
elbette sefer-i hümâyûna gitmeniz derûnunuzda muhakkak
olmuştur. Hemân teşrîf edip guzât-ı İslâm ile rûy-ı gazâda
bulunasız. Hak taâlâ kudûmunuz mübârek eyleye, vesselâm.”*

Bu irâdeyi alan Hazret-i Pîr, üç yüz kadar ihvânıyla Tekirdağ yoluyla Edirne'ye gider. Solakçeşmesi adlı yere yaklaştıklarında vezîr-i azam tarafından gönderilen Mîrâhûr gelip:

“Bu gece İskender Deresi'nde yatıp eğleninler, yarın teşrîf etsinler.” dediler diye onları orada tutar. O akşam, on beş kadar Bostancı'yla bir Mîrâhûr gelip kendilerine üçüncü bir irâdeyi daha teblîğ eder:

*“Fazîletli Şeyh Mısrî Efendi,
Selâmımdan sonra. Bu tarafa gelmeniz için iznim olmuş idi.
Velâkin berâ-yı iktizâ inşallah yine avdet edip Bursa'ya varıp
tekyenizde asâkir-i İslâm ve dîn ü devletime hayır duâda olmanız
her vecihle ma’kûl ve münâsib görünmekle emrim olmuştur.
Evlâdımız için bir zâviye her nerede murâd ederseniz ihsân ederim.
Duâ-yı hayr-ı devletimde olup ibâdetinize meşgûl olasız,
vesselâm.”*

***

Hazret-i Pîr bu irâdeye rağmen Bursa'ya geri dönmez. Pâdişâha bir mektup göndererek etrafındaki kişilerin kendisine yanlış bilgiler verdiğini, bunların kavliyle hareket etmemesi gerektiğini söyleyip Edirne'ye yola çıkar. Mektup şudur:

“Pâdişâhım, ‘İnne mesele isâ kemeseli Âdem.’ buyuruldu. Mümâsilini (benzerini) ilmü'l-esmâda kıldı. Kabûl edene melek dendi, kabûl etmeyene şeytân dendi.

Kezâlik İsâ, nüzûlunde alleme'l esmâ ta'lim eyledi. Kabûl edene melek ve mehdî dendi, etmeyene Şeytân ve Deccâl dendi. Ondan nüzûl-i İsâ'ya gelinceye kadar enbiyâ ve rûsûl geldiye, onlara muhalefet eden pâdişâhlardan hangisi behremend olup murâdına erdi? Cümlesi makhûr oldular.

Pâdişâhım, muhâle fermân vermek âkil işi değildir. Bir kevkebe tulû etmesin diye fermân versen yahut ağrısı tutmuş avret doğursa pâdişâha âsî olur mu?

Pâdişâhım, ben seni esirgerim, sana benim su-i kasdım yoktur. Senin hayırhahınım. Senin düşmanın, beni sana yanlış bildirir. Bu dahi mâlûmun ola ki, enbiyâda ve evliyâda kizb (yalan) ve hilâf (karşı koyma) ve müdâhene (menfaat ve beklenti) olmaz. Bizim sana su-i kasdımız yoktur. Dediğimize itimâd edin ve nüdemâdan birisini şunu azl veya katleyle demem. Bu sizin hizmetine lâıyk değildir. Ancak umûm üzere adleyle diye nasîhat ederiz. Kabûl edersen sizin izzetin ziyâde olur; azîz olursun; kabûl etmezsen zararı kendinize edersiniz.

İsâ nüzûl etmesin diye fermân verip geri reddedemezsiniz. Ancak bir mikdâr tacîz edersen, meyûs olunca sonra nazar-ı Hak erişip meyûsa necât verir.

Elhâsıl enbiyâyâ muhalefette olmaktan men ederim. Nasîhati kabûl edersen, tahtında sabit-kadem olursun.

İsâ (a.s.) kendi hakkında âlâ meleinnâs hazâ mehdıyyü'z-zamân diye şehâdet eder. Şehâdetini Allah taâlâ kabûl eder. Cümle halk da kabûl eder. Ve illâ muhâlefetin zararı kendine olur, bilirsin.

Nasîhatim budur. Bu mektûbu kendi şeyhine gösterme ve reyile âmil olma. Şeyhülihlâma ve ulemâyâ göster, onların reyile âmil ol.

Âlim kavli Şeyhülihlâmı müşirdir. Onların işaretleriyle âmil ol. Ves-selâmü alâ meni't-tebe'l-hüdâ.”

***

Hazret-i Niyâzî daha Edirne'ye intikâl etmeden iş başında bulunan hainleri Pâdişâh'a tek tek bildireceği şâyiası, devlet adamları arasında, özellikle de Kâdızâdeliler arasında telaş uyandırır. Sadrazam Bozoklu Mustafa Paşa, Mısrî Efendi'nin duasını almak isteyen ve sonra sefere çıkılmasını münâsıp gören Sultân II. Ahmed'i, bu zât geldiği takdirde büyük bir fitne zuhûr edeceği yolundaki telkinleriyle fikrinden vazgeçirir. Hazret-i Pîr, 30 Haziran 1693 Salı günü Edirne'ye gelip va'z etmek üzere Selîmiye Câmii'ne indiği zaman,

halk câminin etrafını doldurmuş kalabalıktan içeriye girilemez olmuştur. Hazret-i Pîr'in her va'zı gibi buradaki va'zı da tesîrli olmuştur. Bu sırada hiç şüphesiz *zülfi yâre de dokunmuştur*.

Bu durumu gören Sadrazam, Niyâzî-i Mısırî'nin eğer derhâl tutuklanıp sürgün edilmezse büyük bir karışıklık çıkacağını pâdişâha telkin eder. Esasen önceden sürgün için irâde yazdırılmıştır. Bütün bunlar halkın hücumundan çekinildiği için gizlice yapılır ve kendisi:

“Sâhib-i Devlet seni ister, buyurun,” denilerek bir koçu arabaya bindirilip ayağına bir bukağı takılıp Gelibolu yoluyla Limni'ye ikinci kez sürülür (1693).

Hazret-i Pîr bu sefer incinmiştir ve giderken “Osmanlı'nın inkırâzı (çöküşü) için dördüncü kat semâya bir kazık çaktım, bu kazığı benden başka kimse çıkaramaz.” der ve ayağındaki bukağı ile bir koçu arabaya bindirilip palas pandiras yola çıkarılır.

Limni'de türbedârlardan Abdî-i Siyâhî (ö. 1851) bu son sürgünden şöyle bahseder:

“Hazret-i Mısırî, 1104 Şevvâl'inin (Haziran 1693) başında bütün yârânıyla vedâ edip Bursa'dan Edirne'ye doğru yola çıktı. Tekfûr Dağı'na (Tekirdağ'a) geldi. Burada Hazret-i Abdülkâdir tarîkati bendelerinden Şeyh Ali Efendi Hazretlerinin dergâh-ı şerîflerinde sâkin oldular. On iki gün sonra sancağ-ı şerîfi dergâha bırakıp yola çıktı. Bütün meşâyih ve dervîşân rikâbında gidip şehir dışına çıkıp kendisini uğurladılar. Şeyh Mısırî buradan Edirne'ye gitti. Velhâsıl Edirne'ye ulaştığında doğrudan Sultân Selîm Câmî-i Şerîfi'ne mihmân oldu. Şevvâl'in yirmi yedinci (27 Şevvâl 1104/ 1 Temmuz 1693) günü idi. Bir yandan da Ordu-yı Hümâyûn Edirne'ye ulaştı. Osman Paşa kaymakâm; Baltacı ise, vezîr idi. Gelişinin üçüncü günü Selîmiye'de cemâat hâzır oldu. Bir mikdâr va'z ve nâsihat etti. Va'z sırasında:

'Ümmet-i Muhammed, hiç zahmet çekmeyin; yedi kimse varken sefer olmaz.' dedi.

Onun bu kelâmını vezîr ve yeniçeri ağası işittiler. Şeyh Mısırî derdine düştüler. Melek Mehmed Ağa ile bir koçu (iki tekerlekli çek çek arabası) gönderip,

Ağa'ya da:

'Mısırî'yi Limni adasına gönderin. Ammâ delidir; ayağına bukağı vurun,' diye emir verdiler. Melek Mehmed Ağa emrolunduğu gibi bir koçu araba alıp Selîmiye Câmîi'ne geldi.

'Paşa oğlunuz, efendimizle görüşmek için koçu gönderdi, buyurun gidelim.' diye kendisine emredildiği şekilde Hazret-i Şeyh'i koçuya davet etti. Hazret-i Mısırî durumu sezdi, yine de, 'Eyvallah,' diyerek kalkıp koçunun yanına geldi. Baltacı Vezîr de tebdil-i

kiyâfet Câmi-i Şerîfe gelmiş ve va'zda hâzır bulunmuştu. Şeyh Mısırî'yi görünce mübârek elini uzatıp duâ niyâz etti. Şeyh Mısırî Hazretleri başını kaldırıp Ona: 'Sen dahi bana komşu olsan gerekir,' diye buyurdu. Sonra koçuya girip yola çıktılar. Dervîşler de arkası sıra yürümüşlerdi. Fakat şehir içine gidecekleri yerde Edirne dışına doğru gidiyorlardı. Dervîşlerinden Budiniçli Hasan Sezâyî, kendisini koçunun altına attı. Niyâz ederek:

'Merhamet buyurun efendim. Siz Edirne'ye bir kerâmet gösteriniz.' diye ağlayıp temennâda bulundu.

Hazret-i Mısırî, bu kadar âşıkânın niyâzını ve ıstrâbını görünce mübârek elini uzatıp Edirne'ye doğru şöyle bir baktı ve 'İzâ zülzileti'l-arz' (Zilzâl/1) âyetini okuyup nefes etti. O anda Edirne üzerine bir bulut gelip durdu ve öyle bir yağmur yağdı ki, görülmüş değil. Allah'ın izniyle ordunun çadırlarını ve Edirne'nin pek çok hânesini seller alıp götürdü. Helâk olunmak üzere iken Şeyh Fenâyî (ö. Edirne, 1701) Hazretleri³¹ dervîşlerini toplayıp buyurdu ki:

'Sizlerden hanginiz gidip Şeyh Mısırî Hazretleri'ne yetişip niyâzınızı söylersiniz. Şöyle niyâz olunur ki, bizlere merhamet buyursun. Mektepte olan sâbiler hürmetine bizleri affetsin.' Dervîş Hasan (ö. 1737)³² bendeleri *'Bu kulun gideyim efendim,' dedi. Destûr alıp yola çıktı."*

Baltacı, Sen de Bana Komşu Olsan Gerekir

Hazret-i Pîr Limni'ye ikinci defa sürgün edilmezden önce geldikleri Edirne'de Selimiye'deki va'zına Baltacı Vezîr de tebdîl-i kiyâfet edip gelmişti. Va'z'dan sonra Hazret-i Pîr henüz arabaya bindirilip götürülmeden önce merak edip Baltacı da yakından görmek, elini öpmek ve duasını almak istemiş, bu vesileyle kalabalıktan sıyrılarak Mısırî'ye yaklaşmıştı. Hazret-i Pîr başını kaldırıp ona:

“Sen dahi bana komşu olsan gerekir.” buyurup geçmiştir.

Bu Dervîşlik Sana Sezâdır

Dervîş Hasan, Hazret-i Mısırî'nin huzûrlarına gelip Şeyh Hazretleri'nin niyâzıyla birlikte özür diledi. Cenâb-ı Hazret-i Şeyh

³¹ Fenâyî Kastamonu'da doğmuş, İstanbul'da yetişmiş, Edirne'de ikamet etmiştir. Sünbülî/Gülşenî'dir. Benzersiz ebrî, âhar, mürekkep, la'l yapığundan dolayı La'î mahlasıyla tanınmıştır. Edirne'de Gülşeniyye Şeyh'inden daha sonra 1675 târîhinde İstanbul'da Koca Mustafa Paşa âsitânesinde Seyyid Alâaddin Efendi Hazretlerinden gizlice irşad görmüştür. La'î Efendi Edirne'de Sezâyî Efendi Hazretlerinin de Şeyh'idir. Bk. *Tezkiretü'l-Müteahhirîn, İstanbul Delileri Ve Velileri-XVI.-XVIII. Asırlar*, Hz. M. Tatçı-M. Yıldız, İstanbul, 2007, s. 89.

³² Dervîş Hasan Efendi, meşhur mutasavvîf Sezâyî-i Gülşenî mahlasıyla şiirleri bulunan Câbî Hasan Efendi (M. 1737)'dir. Hayatı için bk. Hasan Sezâyî-i Gülşenî, *Mektûbât-ı Hazret-i Sezâyî*, İstanbul, 2001; *Hasan Sezâyî Divânı*, Hz. Ali Rıza Özüygun, İstanbul, 2005.

Mehmed Mısrî Efendimiz şefkat edip Edirne üzerinden o celâli def edip cemâle tebeddül buyurdu. Dervîş Hasan'a da ihsânda bulunup:

“Oğlum sana bu dervîşlik sezâdır.” diye mübârek eliyle arkasını sıvazladı.

Hasılı, Hazret-i Mısrî'yi Gelibolu'ya getirdiler.

Mısrî Gelibolu'da önce Yazıcıoğlu Şeyh Mehmed Efendi'nin türbesini ziyaret etti. Türbeden dışarı çıktığında bütün meşâyih ve dervîşân hâzır olmuş, elini öpmek için bekliyorlardı. O toplulukta mübârek tâc-ı şerîflerini Dervîş Hasan Sezâyî Hazretlerine giydirip şöyle dedi:

“Bundan sonra beni isteyen Hasan'da bulur.”

Hazret-i Pîr Tekrar Limni'de

Hazret-i Pîr Seddülbahir Kalesi'ne getirildi. Orada bir müddet câmi-i şerîfe girip çıktı ve buradan Limni'ye gönderildi. Adaya geldiğinde takvim 20 Temmuz 1693 tarihini gösteriyordu. Yanında halîfelerinden bir kaç kişi de vardı.

Bu sırada Edirne'den beri görevli olan Melek Mehmed Ağa hizmetini tamamladı; Hazret-i Pîr'in mahkeme ilâmını aldı. Huzûruna gelip niyâz edip hayır duâsını diledi. Şeyh'in ayağındaki bukağıyı çıkarmak istedi. Hazret-i Mısrî ona pek çok hayır duâlar etti. Sonra mübârek elini arkasına koyup:

“Âferîn, âferîn, çok güzel.” dedi. Ve buyurdu ki: “Evlâdım, demirleri vermem. Bu fakîre lâzımdır. Yarın mahşer gününde Hazret-i Resûlullah'ın huzûruna bu demir ile çıkayım ve zaleme ile ayağımdaki bu demirlerle yüzleşeyim. Evlâd-ı Resûl'ü sevdim ve yoluna cân u başımı kurbân eyledim, diye fakîri bu azâba giriftâr eylediler.”

Melek Mehmed Ağa Hazret-i Pîr'in bu sözünü duyunca, mübârek ayaklarına düşüp ağlamaya başladı. Sonra kalkıp dedi ki:

“Yâ Azîz! Bu ednâ kulundan bir davâ eylemeyesin. Zîra, Cenâb-ı Hak şâhidimdir ki, efendime bir hıyânetlik eylemedim.” Melek Mehmed Ağa, bu hâl üzere gemiye binip geri döndü.

Hazret-i Pîr, bir gazelinde o günlerini şöyle anlatır:

Hamdülillâh habs-i zindân ehl-i hâlin hırfeti
Fakr u zillet derd ü mihnet ol gürûhun izzeti

Habs-i cism ü nefis eden cânın eder elbet halâs
Halvetin rûşen eder envâr-ı Hakk'ın celveti

Zulmet içre teşne diller âb-ı hayvâna erer
Kılllet içre sabr ile çok kimse buldu devleti

Halk-ı âlem kabza-i kudretde bî-çün ü çerâ
Hak kazâsına rızâ ver bula kalbin vüs'ati

İzzet-i ukbâya zilletdir Niyâzî çün tarîk
Nefha-i Rahmân'a bu yoldan ede gör sür'ati

Hazret-i Mısırî, Limni'de âdetleri üzere hemen halvete çekilip günlerini ibâdetle geçirmeye başladı. Tıpkı daha önceki gibi kendisinin adada on altı sene hizmetinde bulunan Mahmûd Efendi yanına gelip yine hizmetine devam etti.

Tâliimi Yokladım Mihnet Evinde Buldum

Hazret-i Pîr garîp ve mahzûn yaşamıştır. Adada on beş senesini azap çekerek geçiren Aziz Hazretleri bunu bir yerde şöyle anlatır:

Tâliimi yokladım mihnet evinde buldum
Anın için yürürüm her dem melâl içinde

Kısmet-i rûz-ı ezel aldı kamu nasîbin
Kimisi buldu râhat kimi nekâl içinde

Bizim de mihnet imiş kısmetimiz ezelde
Kaldı başım anıçün fitne vü âl içinde

Bazı siyâsîlerin hırsları, yanlış düşünceleri ve menfaatleri sebebiyle Hazret-i Pîr'in başı dertten kurtulamamıştır. Adada, günlerini öldürülme endişesiyle geçiren Hazret-i Pîr, Hâtîrât'ında³³ kendisine Limni'de sıkıntı çektirenlerin "Sekizliler" dediği Şeyh, Hâkim, Ramazan, Kâdı, Dizdâr, Hatip, Azap Ağası ve Voyvoda olduğunu söyler.

Yazdıklarından anlaşılacağı üzere Kalebend olarak sürgün yiyen Hazret-i Pîr, Kale'de fazla tutulmamış, ayağındaki bukağıyla

³³ Kelîmat-ı Kudsiyye, Bursa Eski Eserler Ktp. Orhan Bl. Nu: 690. Bu eserin çok küçük bir parçasını yakın tarihlerde Kahire Millî Kütüphanesi'nde bulduk. Bk. "Risâle-i Mısırî", Kâhire Millî Ktp., Mecâmi'-i Türkî Tal'at, Yz. Nu: 125.

merkeze, yani limanın yanındaki mescidin yakınına (Mirina'ya) getirilmiştir.

Mısrı bu eserinde özetle Kale'den 1040 gün önce indiğini, 'Süleyman Paşa öldü!' diye haber çıkardıklarını, fakat onun ölmediğini; yemeğine zehir konulduğunu; kapısına sopa dayandığını, soğuk günlerde mest giydiğini, düğünlerle bazen kendisine yemek gönderildiğini, geminin dokuz gündür limanda bekletildiğini, Mustafa Paşazâde Mehmed Bey'in kendisini ziyârete geldiğini, bundan çok memnûn kaldığını, yine Bekir Paşa'nın Kaptan Paşa'dan bir mektup ve 50 kuruş hediye getirdiğini fakat bunları kabul etmeyip paranın on beş kuruşunu biraderine, on kuruşunu Cafer Bey'e ve Abdurrahman'a verdiğini, kalanını da Mehmed Dede'ye, Kayyim'a ve çok nimetini yediği Mustafa Dede'ye vermek istediğini, yazar.

Yine aynı metinde Bursa'da oturduğu sırada bazı şeyhlerin kendisine mektup gönderdiklerini, nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda telkinde bulduklarını, kendisinin bu telkinleri kabul etmediğini, 'bildiğinizden kalmayın' diye karşılık verdiğini, bundan dolayı da dokuz yıldır eziyet çektiğini, Hâkim tarafından çağrıldığını, kendine eziyet edilmemesi için ilgili kişilere ihtârda bulunduğunu söylediğini ifade eder. Hazret-i Pîr Kalebend günlerini anlatırken Füyûzî Çelebi'nin mecmûasından "Dervîş olan âşık gerek" ilâhîsini istinsâh ettiğini, Süleyman Paşa'nın gemisiyle adaya Abdülcebbâr adında bir dervîş geldiğini, onun kendisine Rodos'taki eski bir ahbâbından selâm getirdiğini, gece evine girilip cebinden yazılı kâğıtlarının çalındığını, 'sıçanotu' zehiriyle zehirlendiğini, hâlbuki 'sülümen' denilen zehirin daha etkili olduğunu ve attârlarda kolayca bulunabileceğini, etkili olduğundan kendisini daha çabuk öldürebileceğini, evinin tavanının delinerek, oradan kendisinin devamlı takip ve kontrol edildiğinden şikâyet eder. Bir mikdâr badem ve fındık kırıp yediğini, Ramazan adlı birinin kendisine eziyet çektirmek ve öldürmek için ona devamlı ağular verdiğini, kendisine yapılan eziyetlerden, kötü davranışlardan artık iyice bunaldığını, evinin tavanında bulunan bekçisinin iki gündür kendisini uyutmadığı için dayanamayıp bir mikdâr gündüz uyuduğunu, düşmanlarının kendine su aldırmadıkları için susuzluktan yandığını, susuzluğunu gidermek için karpuz yediğini, yedikçe de harâretinin arttığını kaydeder.

Hazret-i Pîr buradaki günlerini anlatırken önceleri cifir bilmediğini, Boğazhisar'a haps edilmek için gönderildiğinde bütün kitaplarını yırttığını, vecd hâsıl olduğunu, farka geldiğinde kendisini

boğazında zincir, ayağında bukağı takılmış bulunduğunu, bu sırada ‘esmâ-i hurûf ve kavâid-i cifrin bazısı’nın feth olduğunu, bir sabah uykudan kalkınca yüzünün şiş, dudaklarının sarkmış, yüreğinin tamâmen şişmiş olduğunu, kendisine hakâret etmeleri için düşmanlarının bazı çocukları ayartıp üzerine gönderdiklerini, bunlardan bir kaçının utanıp kendinden özür dilediklerini, bazı geceler evine gitmeyip câmide sabâhladığını, yine zehirlendiğini bu sebeple yüzünün, dudaklarının şişip ayakta duramaz hâle geldiğini, yanında devamlı bir bekçi bulundurulduğunu, bu bekçiden çok rahatsız olduğunu, zehirlenme endişesiyle yiyecek tabağını başının altına koyduğunu, ‘yemeğime zehir koyarlar’ diye karpuz suyuyla yemek pişirmek zorunda kaldığını İstanbul’dan gelen iki ziyâretçinin Vanî Mehmed’in gönderdiği casuslar olabileceğini belirtir.

Hazret-i Pîr, esâret günlerinde yaşadıklarını yazdığı Hâtırât’ının devamında, hediye olarak evine bir mikdâr kurbân eti getirildiğini, yine kendisine hediye olarak pabuç gönderildiğini fakat onları kabul etmediğini, incelemesi için kendisine kitap gönderildiğini, fakat rahatsızlığından dolayı kitaplara bakacak tâkatinin olmadığını, bilâhire bu kitapları inceleyip geri gönderdiğini, bunların en az beş yüz yıllık eski eserler olduğunu kaydeder.

Mısrî Hazretleri eserin devamında mâruz kaldığı hakaretleri anlatmayı sürdürür: Esir olduğu günlerde bir gün bir talebenin, evi civarında tükürerek kendisine hakaret ettiğini, bunu ona yakıştıramadığını ve kendi kendine ‘cahiller yapar anlarım, bu kişi bu hareketi nasıl yapar?’ diye yakındığını ve oldukça üzüldüğünü, kırk gün câmi içinde, sıkıntılı vaziyette, minberde yatmak zorunda kaldığını, bu sırada mescidin tavanının kendini kontrol etmek amacıyla düşmanları tarafından delindiğini, bu esnada yere toz döküldüğünü, yazdıklarının kendinden habersiz evinden alınıp tetkik edildiğini, tavanının dövülerek kendisinin devamlı huzursuz ve rahatsız edildiğini, bunların kim olduklarını takip edebilmek için evinin tavanının iki kapağını da açtığını, bütün bu sıkıntılarının ve rahatsızlığının sebebinin Pâdişâh ve Vanî Mehmed olduğunu, her şeyin onların bilgisi ve emriyle yapıldığını yazar.

Kayınbiraderi ve kardeşinin kendisini Limni’de ziyârete geldiklerini, bazı günler aç kaldığını, yemeğine koydukları zehirlerden dolayı içinin dışının vurulmuş koyun gibi şiştiğini, zehirin tesiriyle şaşkın bir vaziyette dolaştığını, bu sebeple zaman zaman konuşma ve yazmada sıkıntı çektiğini, mazur görülmesi gerektiğini belirtir.

Hazret-i Mısırî Hâtırât'ının ilerleyen bölümlerinde Limni Hâkimi'nin kendisini bir konuşma sırasında “sus bre edepsiz!” diye azarladığına, halk içinde hakaret edildiğine, düşmanları tarafından yüzüne tükürüldüğüne, kendisini hemen öldürmeleri için düşmanlarını bazen tahrik ettiğine, yine çok hakaret ve işkenceler edildiğine de temas eder.

Limni'ye gemi geldiğini ve gemi sahibinin kendisine bir kelle şeker ile bir bardak hediye getirdiğini, iki gün su sıkıntısı çektiğini, dokuz senedir Âl-i Osman'ın pençesinde azap çektiğini, fitratının ehl-i dünya ile konuşmaktan hazzetmediğini, tekrar yemeğine yılan zehri konulduğunu yazar ve şikayet eder.

Hâtırât'ının devâmında amcasının üç aylık yoldan adaya kendisini ziyârete gelmesini ve buna karşı duyduğu memnûniyeti, evde çakmağı olmadığı için mumunu yakamayıp karanlıkta oturduğunu, daha sonra dışarı çıktığını, kendisine bir makreme (havlu) hediye getirildiğini, gece yarısı düşmanlarının çan çalarak kendisini uyutmayıp rahatsız ettiklerini, bütün bu sebeplerden ötürü yazı yazarken sürekli imlâ hatası yaptığını, hülâsa, (1083/M. 1673) senesinden beri çektiği sıkıntıları ve gördüğü işkenceleri anlatıyordu.

***

Tâliini mihnet evinde bulan Hazret-i Mısırî, bu âlemden ayağındaki bukağıyla göçtü. Başından fitne hiç eksik olmadı. Hazret-i Mûsâ gibi hayatı hep Firavunlarla mücâdeleyle geçti. Onun gönlü yıkıldıkça sarayın bir duvarı çöktü, bir eyâlet elden çıktı. Ayağındaki bukağıyı oynattıkça hazineden bir mikdâr daha para eksildi. “Âh!” çektikçe memleketin bir yerlerinden dumanlar yükseldi. “Dışın içe hayâlâtı; için dışa zuhûrâtı.” dedi, anlamadılar. “Yapmayın,” diye nasihat ettikçe, dinlemediler. O, yokluğa mahkûm edildikçe devlet yok oldu. Her hâlükârda sabretti. Köprülü Mustafa Fazıl Paşa'ya yazdığı mektupta şöyle diyordu:

“Her peygamber bir kemâl ile fahreylemiştir. Mısırî Efendi dahi düşmanlarıyla fahreyle. On sekiz sene hapisde olduğuna fahr u şükreyle.”

Başka bir tezkiresinde de, “Hasaneyn resûldür.” diye kendi ayağına bukağı takanları mekânda yakın gönülde uzak olanların kendini göremeyeceğini söylüyor, kendisini inkâr edenlerin hâlini bildiriyor, şöyle diyordu:

“Mısırî'nin her şeyi yağma oldu, ancak görünür bir cesedi kaldı. Mısırî'yi şimdiden sonra isteyip arayan, muhabbet ehli ise gönülde; marifet ehli ise sözlerinde bulur. Dervîşânın cümlesinden, erkeğinden,

dişisinden Mısrî hoşnûddur. Biz her ne kadar uzak isek de evvelden ikrârı olanlardan ayrı değiliz. Her ne kadar yakında olsak da inkârı olanlar bizi göremez. Eğer hakîkî âşinâlık var ise, gönüle uzak yakın birdir.”

Mevtin Elçisi Gelecek Çağdır

Hazret-i Mısrî, artık ihtiyarlamış ve yorgun düşmüştü. Tıpkı Halvetiyye'nin ulu pîri Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî Hazretleri gibi altı aydan beri kimseyle görüşüp konuşmuyor, bir şey yiyip içmiyordu. Sadece evrâd ve ezkâr ile meşgûldü. Rihlet vaktini çok önceden biliyordu. Pek sevdiği Şeyhü'l Ekber Hazretleri gibi kendisinin yetmiş sekiz yaşında göçeceklerini bildiği günden beri nutk-ı şerîflerinde “Niyâzî”³⁴ mahlasını da kullanır olmuştu. Hiç kararı yoktu. Yaşarken âlem-i ervâha intikâl etmiş, hep terk üzere yaşamıştı. Son günlerinde şöyle diyordu:

İnile ey derdli gönül inile
Ehl-i derdin inleyecek çağdır
Gel tımâr et yârene sen aşk ile
Yârelerin onılacak çağdır

....

Yok karârı gönlümün bilmem neden
Kasdeder bin pâre ola bu beden
Var ise gitmek diler bu aradan
Aslına azmeyleyecek çağdır

Ey Niyâzî dünyâda etmez huzûr
Şol kişi kim olmaya ehl-i gurûr
Hakk'ı anla etmeden bundan ubûr
Mevtin elçisi gelecek çağdır

Mısrî'yi Bir Kalbur Samana Kim Alır?

Limni'de yine bir gün Hazret-i Mısrî câmiden dışarı çıktı. Şehrin her tarafını devr edip yüksek sesle şöyle nidâ etti:

“Mısrî'yi bir kalbur samana kim alır?”

Onun bu sözlerini duyan ada halkı, Hazret-i Pîr'in ardından bir hayli sözler söylediler. Mısrî baktı ki bir tâlip bulunmaz; geri câminin kapısına gelip durdu ve kendi kendine şöyle buyurdu:

³⁴ “Niyâzî” mahlasının ebced değeri 78'dir. Hazret-i Pîr göç vaktini keşfettikten sonra bu mahlası kullanır olmuştur.

“Ey koca Mısrî, sen bu âlemde bir kalbur samana bile değmedin.”

Oğlum Mahmûd, Beni Sen Gasleye

Şeyh Mahmûd Efendi Hazret-i Pîr'in son gününü şöyle anlatıyor:

“Hazret-i Pîr'in huzûruna geldim. Buyurdu ki:

‘Oğlum Mahmûd, eğer âhirete göçersem, beni sen gasleye, yalnız elini vücûduma uzatma ve beni hemen bu makâmda defnet. Bizi tahâret etmek gerekmez. Zira bizler pâk oluruz.’ diye vasiyet ettikten sonra câminin içine girip itikâfa çekildiler. Şu nutk-ı şerîflerini o vakit buyurdular:

Ey garîb bülbül diyârın kandedir
Bir haber ver gül-ızârın kandedir
Sen bu ilde kimseye yâr olmadın
Var senin elbette yârın kandedir

Arttı günden güne feryâdın senin
Ah u efgân oldu mu ‘tâdın senin
Aşk içinde kimdir üstâdın senin
Bu senin sabr u karârın kandedir

Bir enîsin yok aceb hasretdesin
Râhatı terk eyledin mihnetdesin
Gece gündüz bilmeyip hayretdesin
Yâ senin leyl ü nehârın kandedir

Ne göründü güle karşı gözüne
Ne büründü bakdığınca özüne
Kimse mahrem olmadı hiç râzına
Bilmediler şehsüvârın kandedir

Gökde uçarken seni indirdiler
Çâr anasır bendlerine urdular
Nûr iken adın Niyâzî kodular
Şol ezel ki itibârın kandedir.

Göç Vakti

Hazret-i Pîr göçtüğünde, yanında Limni halîfesi ve türbedârı Boyabatlı Şeyh Mahmûd Efendi'den başka kimse yoktu.

Bu fenânın izz ü câhî ıyş u nûşu bir hayâl

Görmedim bir izzetin kim bulmaya âhir zevâl.

Diyen Hazret-i Pîr, Mahmûd Efendi'nin şehâdet ettiği gibi son bir haftada hiçbir şey yiyip içmemişti. Bundan sonrasını Mahmûd Efendi şöyle anlatıyor:

“Hazret-i Mısırî önce emîrnâmelerini (vasiyetlerini) yazıp tamamladı; seccâde altına koydu. Demirleri eliyle topladı; mübârek ayaklarının kenarına koyup kibleye yöneldi. Bu fakîr (Şeyh Mahmûd) hizmetine gider, onu üç beş gün ve gece teveccüh ile meşgûl ve kendini bilmez hâlde bulurdum. Bu çok sık vâki olurdu. Yanına vardığımda: ‘Hû Efendim, Destûr!’ derdim. Azîzim, asla hareket etmezdi. Bir vakit emirlerini bekleyip fakîrhâneme yine geri dönerdim. Böylece yedi gün yedi gece geçti. Varıp halvet mahallinden içeri girdim. Mübârek yüzüne baktım ki dâr-ı bekâya teşrîf eylemişti.”

***

Takvimler 20 Recep 1105/17 Mart 1694 tarihini gösteriyordu, kuşluk vaktiydi ve Hazret-i Pîr bütün yüklerden kurtulmuş, dosta dönmüştü.³⁵

***

Şeyh Mahmûd Efendi Hazret-i Pîr'in vefatı anını da şöyle anlatır:

“Ey azîz! Bil ki, Hazret-i Mısırî'nin sevgiliye teşrîflerini gördüm. Çıkıp dostlara haber verdim. Herkes toplandı. Hazret-i Pîr'in mübârek cesedini, ‘Bizi tahâret etmek gerekmez. Zira bizler pâk oluruz.’ diye vasiyet ettiği gibi gasletmeye başladım. Fakat bu telaşla ve ayrılık acısıyla hâtırimdan gitmiş; orada hâzır bulunan hekîm ve müftü cenâzenin ısrarla şer‘-i şerîfe uygun gaslolunması gerektiğini söylüyorlardı. Bu şartlar içinde mecbûren elimi tahârete götürdüm. Bu sırada Hazret-i Mısırî, mübârek gözlerini açıp eliyle elime vurdu. O anda elimi hissetmez hâle geldim. Vücûdum da simsiyah kesildi.

Erenler, ‘kurb-i sultân; âteş-i sûzân,’ demişler. Meğerki onların yakınında bulunmak ateşten gül almak kadar zormuş.

³⁵ Mısırî'nin vefat tarihinde tereddüt vardır. Araştırmacıların çoğu ve bunları “Gülzâr-ı Mısırî”de değerlendiren Mehmed Şemseddîn Efendi, Hazret-i Pîr'in 20 Recep 1105/17 Mart 1694 tarihinde duhâ vaktinde vuslat ettiğini belirtir (bk. “Gülzâr”, bizdeki nüsha, s. 47). Abdî-i Siyâhî'ye göre Mısırî'nin vuslat tarihi H. 6 Muharrem 1105/M. 7 Eylül 1693 Pazar günüdür.

Hâsılı, gasil sırasında bu esrârı görenler Hazret-i Mısırî'nin mübârek vücûduna elini sunmak cesâretini gösteremedi. Fakîr, o hâl ile şeyhin gaslini tamamladım. Tevhîd ederek getirip cesedini kabr-i şerîfine kendi ellerimle koydum.”

***

“Âh şeyhim senin hasretini çekiyorum. Bize bugün mâtem günüdür. Gözlerimden kanlı yaşlar döküyorum. Zira bugün hakâkat güneşimiz battı.”(Abdî-i Siyâhî).

Habs için geldi gelir ıtlâk için fermân bana

Hazret-i Pîr'in cenâzesinin gömülmesinin üzerinden on gün geçer; ıtlâkı (salıverilmesi) için fermân gelir. Vefatından bir zaman önce kaleme aldığı bir nutk-ı şerîfnde niçin ıtlâktan bahsettiği; son erbaîninin niçin on gün fazlasıyla elli gün sürdüğü anlaşılır. O manzumede kendileri şöyle diyordu:

Habs için geldi gelir ıtlâk için fermân bana
Evveli kahr âhiri ihsân eder sultân bana

Erbaînim çün tamâm oldu dahi on gün geçer
Hatm olur menzil merâtib cân olur cânân bana

Kâbe kavseyni ev ednâ üç yüz ellidir bilin
Doğdu gün mağribden açdı zulmeti Sübhân bana

Geldi Hak bâtil firâr etdi dolaşdı mağrîbe
Zâhir oldu gizli sırlar verdi Hak bürhân bana

Oldum İsmâil gibi teslîm-i Hak indi hemîn
İki bin yüz dahi yetmiş beşde bir kurbân bana

Anladım zebh-i azîme bir işâretdir bu koç
Hem beşâretdir gele Yahyâ ile mihmân bana

Bu dediğim vak‘a ancak bu yüzün başındadır
Elli bin yüz dahi yüz yetmişde bir fermân bana

Halk-ı âlem dediler İsâ'ya Mısırî bir zamân
Dahi bundan özge mâ evhâ dedi Kur'ân bana

Bu nutk-ı şerîfin yazılışından 125 sene sonra, 1816'da Köstendili Şeyhî Süleyman Efendi tarafından “Bahri'l-Velâye” adlı bir sûfiler tezkiresi yazılmıştır. Süleyman Efendi, bu eserinde, Mısırî'nin vefâtıyla ilgili olarak şu bilgileri veriyor.

*“Nakl olunur ki, şeyh-i müşarünileyhin asrında Kâdızâdelilerin bazı ulyânî evkâfında vâki olduğundan meşâyih-ı kirâma ihânet ve bazı münâsebet ile Devlet-i Aliyyeye şiddet-i takarrüblerinden nefis-i emmâreleri tugyân u shevât-ı nefsâniyyeleri gün-â-gün hevâlarda cevelân ettiğinden ehl-i tarîk mutasavvîf fukarâsına hiyânetleri zâhir ve âşikâr olduğundan, Mısırî Efendi Hazretleri, meclislerinde mübârek kadem-i şeriflerinde bukağı ile vefât etmişlerdir ve demişlerdir ki:
'Beni bukağı ile defnedin.'*

Vefâtından sonra sevenlerinden biri, kemâl-i gayretinden demiri açıp bir ayağından çıkardığıyla, demir elinden kurtulup başına isâbet edip ol kimsenin başını şakkedip demir yine ayağına isabet edince (Mısırî'yi) hâli üzere terk ederler.”³⁶

Şeyhî Süleyman Efendi'den alıntıladığımız bu hâdisenin son satırları dikkat çekicidir. Müellifin de belirttiği gibi Mısırî vefât ettiğinde ayaklarında bukağı ile defnedilir. Seneler sonra ayağındaki bukağıyı çıkarmak isteyen Mısırî muhiplerinden birinin kemâl-i gayreti sonuçsuz kalır. Bukağıdan parça kopar ama kilit açılmaz. Tâ ki Sultân Abdülmecîd dönemine, yani, 1653-1858 yıllarına gelinir.

Sultân Abdülmecîd döneminde Ruslar Silistre muhasarasında uğradıkları bozgunun intikâmını almak için bir baskınla Sinop'ta yatan donanmamızı yakarlar. Abdülmecîd Han bu olaydan çok etkilenir. Müttefikimiz olan İngiltere ve Fransa, bizi Rusya'ya harbe zorlar; fakat Abdülmecîd Han, devlet hazinesi harp masraflarını kaldıracak durumda olmadığından, savaş taraftarı değildir. Devlet ricâli ise İngiliz ve Fransızlar gibi düşündüklerinden pâdişâhı harbe teşvik eder. Abdülmecid bu iki görüş arasında sıkışmış ve müşkil bir durumda kalmıştır. O, bu müşkil vaziyetten nasıl kurtulacağını düşünürken, yanına musâhibi Yahya Efendi gelir. Durumu Yahya Efendi'ye anlatır. Yahya Efendi, Pâdişâh'a:

“Efendim, Hazret-i Pîr Niyâzî-i Mısırî, hiçbir kabahati olmadığı halde büyük dedelerinizden Sultân II. Ahmed'in emriyle Limni Adası'na nefyedilmiştir. Hazret-i Pîr Gelibolu'da gemiye bindirilirken bir gülbank okumuş: 'Sülâle-i Al-i Osman'ın inkirâzı için dördüncü kat semaya bir kazık çaktım. Bu kazığı benden başka kimse çıkaramaz.’ -demiştir. Bu zat, zamanının büyük velîlerinden olup

³⁶ Şeyhî, “Bahri'l-Velâye”, telif tarihi, M. 1816, Berlin Ktp. nüshası, Nu: 1683, vr. 180a.

kerâmetleri zâhir ve bâhirdir, ne buyurmuşsa hepsi aynıyle vukû bulmuştur. Bu muhârebeye girersek, inkırâza uğrayacağımızdan korkarım.” şeklinde mevcut duruma bir yorum getirir. Bunun üzerine Sultân Abdülmecîd de:

“İnşallah ben de o zâtın himmeti ile bu kazığı çaktığı yerden çıkaracağım,” der ve Yahya Efendi'ye hitâben: “Eğer bu korkulu durumdan kolaylıkla ve zararsız olarak çıkarsak üzerine titrediğim ve gözümden bile kışkırdığım meşhur koçu Hazret-i Niyâzî'ye nezredeceğim ve seninle Limni'ye gönderip; o zatın türbesinde kurban edeceğim, sen de şahit ol.” der.

Ve saray kütüphânesinde bulunan Niyâzî dîvânını getirterek tefeül için bir sayfa çevirir. Dîvânda, söz konusu gazele tesâdüf edip özellikle koçla gelen beşâreti ve bunun da Yahya Efendi eliyle gerçekleşeceği belirtilen beyitler okununca Pâdişâh hayretler içinde kalır:

Anladım zebh-i azîme bir işâretdir bu koç
Hem beşâretdir gele Yahyâ ile mihmân bana
Bu dediğim vak'a ancak bu yüzün başındadır
Elli bin yüz dahi yüz yetmişde bir fermân bana

.....

Şiir tam yüz altmış iki sene önce yazılmıştır.³⁷

Neticede, Türk donanması müttelik ordularıyla beraber Kırım'da galip gelirken 1856'da Paris Sulh Antlaşması imzâ edilir.

***

Bahrü'l-Velâye'de anılan bu vak'a Abdülbâki Gölpınarlı tarafından -biraz da alaylı(!) bir ifadeyle- şöyle yorumlanmaktadır:

“Sultân Abdülmecîd Kırım'a sefer açacağı sırada mukarrebelerinden Yahya adlı birisini Kuşadalı İbrahim'e (ö. 1846) duâsını almak için göndermiş, Kuşadalı İbrahim; henüz Niyâzî'nin ayağındaki zincirler duruyor demiş. Yahya dönüp bu sözü pâdişâha söyleyince Yahya'yı ayağındaki zincirleri çözmek çıkarmak üzere Limni'ye göndermiş. Niyâzî'nin ayakları zincirlerle beraber sandukadan dışarıdaymış. Türbeye girip niyâz edince sandukadan içeri çekmiş, zincirler çözüldü dışarıda kalmış. Kırım Savaşı'ndaki üstünlük bu yüzden kazanılmış!³⁸”

***

37

Baha Doğramacı, *Niyâzî-i Mısrî*, Ankara, 1988, s. 17-18.

38

Abdülbâki Gölpınarlı, “Niyâzî-i Mısrî”, *Şarkiyat Mecmuası*, C.VII, s. 186.

Tabiatıyla 1693 tarihinde söylenen bir sözün 1275/1858 tarihinde vukû bulmasını akılla telif etmek hayli zordur. Fakat bu hâdise olmuştur.

***

Niyâzî-i Mısırî'nin kendi el yazısıyla yazmış olduğu hâtırâları³⁹ yaklaşık olarak yirmi senelik olayları ihtiva etmektedir. Hâtırâlar okunduğunda görüleceği gibi Avcı Mehmet, Sultân Mustafa ve II. Ahmet gibi dönemin pâdişâhlarının ricâl-i devlet etkisiyle Hazret-i Pîr'e karşı bazı olumsuz davranışlar sergilemişlerdir. Bu pâdişâhların etrafında bulunan din adamlarından bazıları da Mısırî'nin tabiriyle “gayr-ı sünnî mülhidîn” taifesindedir. Hatta, Mısırî, hâtırâtının özellikle 2a-60a varaklarında zaman zaman Osmanlı sülalesi aleyhine sözler de sarf etmektedir. Bu da gösteriyor ki, Devlet ricâlinden bazılarına çok kızgındır. Bu sebeple Mısırî, sürgüne giderken söz konusu gülbangı okumuştur. Nihayet 1693 senesinde yukarıda tamamımı kaydettiğimiz gazelinı yazar. Bu gazelin “İki bin yüz dahi yetmiş beşte bir kurbân bana” mısrasında H. 1275/M. 1858 tarihi verilmektedir. Bahsi geçen Kırım meselesi bu tarihte vukû bulmuştur. Bununla birlikte, gazelde adı geçen Yahya Efendi ve getirdiği koç, tarihî bir vak'a olup bilinmektedir. Abdülmecîd Hân'ın da Mısırî sevgisi bilinen bir gerçektir. Zira, Sultân Abdülmecîd bir Muhammed Nûr (k.s.) muhibbi idi. Muhammed Nûr ise “Mısırî şârihi” üvânıyla nâm salmıştı.

***

Burada yeri gelmişken, Niyâzî'nin türbesinin Sultân Abdülmecîd tarafından Limni'ye iyi bir usta gönderilip tamir ettirildiğini, daha sonra II. Abdülhamit tarafından yeniden elden geçirildiğini belirtmekte de fayda vardır. Ne yazık ki, Limni elimizden çıktıktan sonra türbenin hiç bakımı yapılmamıştır.

“Bahrü'l-Velâye”ye gelince...

Bu eser, 1816 tarihinde telif edilmiştir. Mısırî'den bahsedilen bölümde kaydedilen “sorumluluk rivâyet edene aittir.” mealindeki Arapça sözden anladığımız kadarıyla, bir dervîşin Mısırî'nin ayağındaki bukağıyı çıkarmaya çalışması, sonraki dönemlerde halk arasında hayli şöhret bulmuş ve Mısırî'nin bir kerâmeti olarak telakki edilmiştir.

Hazret-i Mısırî, 1858 senesinde Yahya Efendi'nin Limni'ye gitmesinden önce Bahrü'l-Velâye'de adı geçen dervîşin bukağıyı çıkarmasına izin vermemiştir. İzin vermemiştir, zira 1275 tarihinde vukû bulacak olan hâdiseyi keşfetmiş ve bunu bir manzumesinde

³⁹ Niyâzî-i Mısırî, *Kelîmat-ı Kudsiyye*, Bursa Eski Eserler Ktp. Orhan Bl. Nu: 690; yine bk. *Risâle-i Mısırî*, Kâhire Milli Ktp., Mecâmi'-i Türkî Tal'at, Yz. Nu: 125.

nutketmiştir. Dolayısıyla keşfedilen sır, vakti gelince zuhur edecektir! Yani, Abdülmecîd Han dönemine gelinecek, pâdişâh Mısırî'nin rûhâniyetinden özür dileyecek, Yahya Efendi Limni'ye gönderilecek, koç da kurban edilecektir. Onun içindir ki, 1858'den önce Mısırî'nin ayağındaki bukağıyı çıkarmaya çalışan dervîşe izin verilmeyip başı yaralanacaktır.

Bir âşık, erenlerin ölmediğini, iki âlemde de tasarruf sahibi olduklarını ne güzel anlatır:

İki âlemde tasarruf ehlidir rûh-ı velî
Deme ki bu mürdedir bundan nice dermân ola
Rûh şemşîr-i Hudâ'dır ten ona olmuş gılâf
Daha alâ kâr eder bir tîğ ki uryân ola

Kabrime Dostlar Gelip Fikredeler Ahvâlimi

Hazret-i Pîr'in vefatından 317 sene sonra 16 Eylül 2011 tarihinde Ada'ya gidip pâyına yüz sürmek nasip oldu. “Belirmez ârifin nâmı vü şânı!” buyurmuştu. Kale yolunda dört katlı bir binanın altında, asfalt yolda kabir aradık. Ortada kabirden eser yoktu. Hz. Pîr'in türbesi dört katlı bir ev ile yolun arasında kalmıştı. Dîvânında yüz yıllar öncesinden kabrine gelenlerin şaşıracağını bildirip:

Kabrime dostlar gelip fikr edeler ahvâlimi
Her biri bilmekte hâlim vâlih ü hayrân ola

Dese de, hüznüydük ve hakikaten de şaşkındık. Bir anlık duraklamadan sonra, rûhâniyet, bir nişân vermesini isteyen mahzun gönlümü kırmadı. Dîvânı açtım, Arapça yazdığı bir nefesinden şu beyitler karşıma çıktı. Okumaya başladım:

Sevfe tera'n-nûra kubeyle'l-'ufûl
Yehzemu 'Îsâ bihî ecnâde ğûl

“Kıyâmetten hemen önce bir nur göreceksin, Hz. Îsâ (a.s.) onunla şeytan ordularını mağlup edecektir.”

Sevfe terâ zulmetehum tencelî
Bihi helâkuhum aleyhim yehûl

“Göreceksin, onların karanlıkları yok olacak, onlar onunla helâk olacak ve o (nûr) onların aleyhine dönecek.”

Sevfe terâ mîra 'afârâtihim
Hîne raêhu min karîbin yefûl

“Göreceksin, ifritlerin komutanı o nûru gördükten kısa bir süre sonra yok olacaktır.”

Sevfe terâ ehle semâ'e yecî'u
Yescudu bi't-tav'î lehu ve'l-kabûl

“Göreceksin, semâ ehli (göktekiler) gelip itâat ve kabûl ile ona secde edecek.”

Sevfe terâ turbeten Mısriyyeten
Tenşakku 'inde ardiyhâ bi'l-vusûl

“Göreceksin, Mısri'nin türbesinin toprağı vuslat ile yarılıp açılacak.”

*

Evet, dedim kendi kendime: Mısri'nin türbesinin toprağı vuslat ile yarılıp açılacak ve sen bunu göreceksin! Sonra aziz dostun:

Tîğ-ı aşkınla şehîd olsam mezârım sengine
Yazalar bu âyeti ve'shed bi ennâ muslimûn

“Aşkının kılıcıyla şehid olursam, mezar taşıma 'şahit ol ki, bizler şüphesiz Müslümanlarız.' (Al-i İmran/52). âyetini yazsınlar." vasiyetini yerine getirip taşıma bu âyeti yazdıracağız ve sen bunu göreceksin!